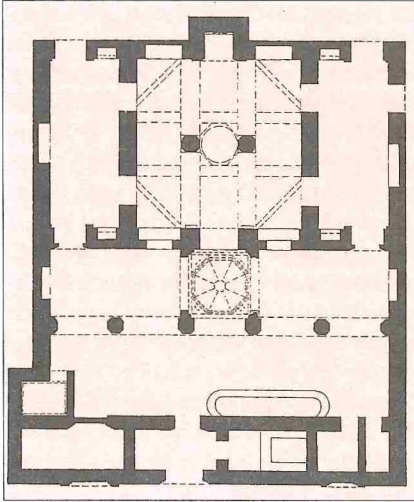

Makdişu'da XIII. yüzyıla ait Fahreddin Camii'nin planı

eş-Şâfiî, Kutbül-Benâdir ismiyle meşhurdur ve Makdişu'daki kabri önemli ziyaretgâhlardan biridir. 26 Aralık 1964 tarihinde VI. Dünya İslâm Kongresi Makdişu'da toplanmıştır.

Sömürge döneminde resmî dairelerin ve Avrupalılar'ın oturduğu mahallelerin inşa edildiği Makdişu, günümüzde birbirini dikey olarak kesen düz çizgi halindeki yollarıyla modern bir şehir görünümündedir. Yalnız iki ayrı semt halindeki (kıyıda Şingani ve kıyından içeride bulunan Amaruini semtleri) sömürge öncesi dönemden kalan eski kesim şehrin Avrupalı görünüşlü kesimiyle tezat teşkil ederek Arap kültürünün izlerini taşır. Makdişu 2003 yılına ait tahminlere göre 1.030.876 nüfusa ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemül-Büldân* (Cündî), V, 201; İbn Battûta, *er-Rihle*, Beyrut, ts. (Dâru Sâdır), s. 253-257; Piri Reis, *Kitâb-ı Bahriye* (nşr. Ertuğrul Zekâi Ökte v.dğr.), İstanbul 1988, I, 165-169; J. de Barros, *Extractos da Asia*, Lisbon 1778, tür.yer.; L. M. Devic, *Le pays des zendjs ou la côte d'orientale d'Afrique*, Paris 1883, s. 60-64, 151-154; E. Cerulli, "Kitâbü'z-Zünûc", *Somalia*, Roma 1957, I, 233-292; a.mlf., "Makdişu", *İA*, VII, 203-205; a.mlf. – [G.S.P. Freeman-Grenville], "Makdişu", *EP* (Fr.), VI, 126-127; J. S. Trimingham, *Islam in East Africa*, London 1962, s. 3, 5, 6, 10, 12-14, 30, 156; N. Tchittick, *Kilwa an Islamic Trading City on the East African Coast*, London 1974, s. 14-15, 237-238; J. Cuq, *Les musulmans en Afrique*, Paris 1975, s. 404-417; J. Jolly, *Histoire du continent africain*, Paris 1989, I, 89, 104, 126; W. Michler, *Somali, Bir Halk Ölüyor* (trc. İrfan Öksüz), İstanbul 1993, s. 26-32, 88; J. de Vere Allen, *Swahili*

Origins, London 1993, s. 117; C. Coquery-Vidrovitch, *Histoire des villes d'Afrique noire des origines à la colonisation*, Paris 1993, s. 141; M. Horton, "East Africa", *The Mosque* (ed. M. Frishman – H. Khan), London 1994, s. 200, 205; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı İmparatorluğunun Güney Siyaseti: Habeş Eyâleti*, Ankara 1996, s. 3, 161; G. S. P. Freeman-Grenville – B. G. Martin, "A Preliminary Handlist of the Arabic Inscriptions of the Eastern African Coast", *JRAS*, sy. 2 (1973), s. 102-107.

AHMET KAVAS

MAKEDONYA

Balkan yarımadasında bir ülke.

I. FİZİKİ ve BEŞERÎ COĞRAFYA

II. TARİH

III. EDEBİYAT ve MİMARİ

Avrupa'nın güneydoğusunda kabaca elips biçiminde bir ülke olan Makedonya Arnavutluk, Kosova, Sırbistan, Bulgaristan ve Yunanistan ile komşudur. Yerel resmî adı Republika Makedonija (Makedonya Cumhuriyeti), uzlaşarak benimsenmiş adı (konvensiyonel ad) Stara Jugoslovenska Republika Makedonija (Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya - The Former Yugoslav Republic of Macedonia [F.Y.R.O.M]) olan ülkenin yüzölçümü 25.333 km², nüfusu 2.046.209'dur (2001). Yerli müslüman etnik grupların itirazlarına uğrayan resmî istatistiklere göre bu nüfusun % 66,6'sı Makedon, % 22,7'si Arnavut, % 4'ü Türk, % 2,2'si Çingene, % 2,1'i Sırp ve % 2,4'ü diğer etnik gruplardır. Tek meclisli, çok partili cumhuriyetle yönetilen Makedonya'nın başşehri Üsküp (Skopje, 444.750), diğer önemli şehirleri Manastır (Bitola, 77.712), Kumanova (64.191), Pirlpe (Prilep, 64.168) ve Kalkandelen'dir (Tetovo, 50.376).

I. FİZİKİ ve BEŞERÎ COĞRAFYA

Dağlık bir ülke olan Makedonya, çok yaşlı araziyle kaplı olmasına rağmen yakın jeolojik dönemdeki tektonik hareketler (kırlmalar ve yükselmeler) sonucunda gençleşmiş bir arazi görünümü kazanmıştır (1963 Üsküp depremi bu son derece kırıklı = faylı yapının bir göstergesidir). Ülkenin en yüksek noktası 2753 metreye ulaşan Golem Korab zirvesidir. Başlıca çukur alanlar ise Üsküp, Manastır ve güneydoğudaki Ustrumca (Strumica) havzalarıdır.

Ülkede hâkim olan iklim tipi soğuk kışlar ve sıcak, kurak yazlarla dikkati çeken karasal iklimdir. Doğal bitki örtüsü olarak dağlık kesimlerde sık orman örtüsü bu-

lunur. Çukur alanlarda yaz mevsiminde bozkır görünüşü hâkimdir.

Makedonya'da en önemli akarsu başşehir Üsküp'ten geçerek ülkeyi ikiye bölen Vardar nehridir. Yunanistan'a geçtikten sonra Ege denizine ulaşan bu akarsu ülkenin âdeta simgesi haline gelmiştir. Meselâ tarihî Makedonya bölgesini günümüzde Bulgaristan (Bulgaristan Makedonyası) ve Yunanistan (Yunanistan Makedonyası) sınırları içinde kalan kesimlerinden ayırmak için buraya coğrafyada Vardar Makedonyası da denilmektedir. Ülkenin sahip olduğu irili ufaklı göller arasında sınırları üzerinde bulunan üç tanesi önemlidir. Bunlar Makedonya - Arnavutluk sınırı üzerinde Ohri, Makedonya - Yunanistan sınırı üzerinde Doyran ve bir kısmı Makedonya, bir kısmı Arnavutluk, bir kısmı da Yunanistan sınırları içinde yer alan Prespa gölüdür.

Topraklarının dörtte birinden azı (% 23,6) ekilebilir olup 2001 istatistiklerine göre millî gelirin % 10'u tarıma, % 32'si endüstriye, % 58'i hizmetler sektörüne dayanır. Tarım ülkenin az engebeli kesimleriyle çukur alanlarında çeşitlilik kazanır. Pirinç, tütün ve buğday ekiminin yanında çeşitli meyveler (üzüm ve özellikle karaerik) yetiştirilir. Yugoslavya Federasyonu döneminde dev boyutlu sanayi kuruluşları (demir çelik, nikel vb.) yapıldıysa da bunların kuruluş yerleri iyi seçilemediğinden ülke ekonomisine fazla yararlı olamadı. Metal sanayii dışında başlıca sanayi kolları tekstil, ağaç ürünleri ve tütün endüstrisiyle ilgilidir. Ülkedeki başlıca yer altı zenginlikleri krom, çinko, manganez, tungsten ve demirdir.

Makedonya Cumhuriyeti'ndeki nüfusun % 67'si Makedon Ortodoks, % 30'u müslüman ve % 3'ü diğer mezhep veya kiliseler mensuptur. Müslüman kaynakları müslümanların % 45'i bulunduğunu ve resmî istatistiklerin doğru olmadığını iddia etmektedir. Slavlar, milâttan sonra VI. yüzyılın sonu ve VII. yüzyılda Balkanlar'a göç ettikleri zaman Bizans kilisesinin etkisi altına girmişlerdi. 863'te Ohri'ye gelen Aziz Naum (Sveti Naum) buradaki Slavlar'ı Ortodoksluğa kazandırdı. Makedonya'yı da içine alan Bulgar Devleti 870'te Hristiyanlığı kabul edince bu din Slavlar arasında iyice yayıldı. Ohri Edebiyat Okulu'nu kurdu. Bölgedeki dinî hayatın merkezini oluşturan Ohri 1000 yıllarında başpiskoposluk haline geldi ve bu konumunu yüzyıllar boyunca korudu. Osmanlı Devleti'nin, İstanbul'un alınışın-

dan sonra otosefal Balkan kiliselerini Fener Rum Ortodoks Patrikhânesi altında birleştirmesinin ardından da varlığını sürdüren Ohri başpiskoposluğu 1767'de Osmanlı hükümeti tarafından kaldırıldı. Doğrudan Fener Rum Ortodoks Patrikhânesi'ne tâbi olan bölge hristiyanları, 28 Şubat 1870'te Bulgar ekzarhlığının kurulmasıyla büyük ölçüde patrikhânedan ayrılarak Bulgar ekzarhlığına geçti. Ekzarhlık okulları kapatılınca bölgedeki hristiyanlar Sırp din adamlarının etkisi altına girdi. Yugoslavya içinde federal bir cumhuriyet haline gelen Makedonya'da 1958'de Ohri'de Slav Makedonları'nı içine alan ve kendini Ortaçağ'daki Ohri başpiskoposluğunun devamı olarak gören bir Makedon Ortodoks kilisesi (Makedonska Pravoslavna Crkva [MPC]) kuruldu. Günümüzde Makedonya Cumhuriyeti'ndeki Makedon Ortodokslar bu kiliseye tâbidir. Balkanlar'da Osmanlı hâkimiyetinin kuruluşuyla Arnavutlar'ın ve bir kısım Slav halkın Müslümanlığa geçişi ve Türkler'in yoğun yerleşmeleri sonucu bölgede önemli bir müslüman nüfus oluşmuştu. Osmanlı egemenliğinin sona ermesiyle müslümanların sayısında önemli bir azalma görüldü. Özellikle Doğu Makedonya'daki Türkler'in büyük bir çoğunluğu, Batı Makedonya'da ise hem Türkler'in hem Arnavutlar'ın büyük bir kısmı Türkiye'ye göç etti, bu göç halen sürmektedir. Resmî istatistiklere göre 1921'de 118.778 (% 14,9) olan Türk nüfusunun 1994 nüfus sayımında 78.019'a (% 4) düştüğü görülmektedir. Bugün Makedonya'daki müslüman varlığın çoğunluğunu batı Makedonya'daki Arnavutlar teşkil etmektedir.

Osmanlı döneminden sonra buradaki müslümanların dinî hayatıyla ilgilenen ve doğrudan Saraybosna'ya (Sarajevo) bağlı Vakufska Direkcija, sonra da Makedonya İslâm Birliği Meşihatı adı altındaki dinî kuruluş halen faaliyetini sürdürmektedir.

Söz konusu kuruluşa bağlı on üç müftülük mevcuttur. Günümüzde bu meşihatın idaresinde Üsküp'te faaliyet gösteren İsa Bey Medresesi İmam-Hatip Lisesi ve bir İlahiyat Fakültesi mevcuttur. 1987'den itibaren Makedonca, Arnavutça ve Türkçe olarak aylık *el-Hilâl* adlı bir gazete yayımlanmaktadır. Her üç dilde dinî neşriyat da kısmen yapılmaktadır.

Üsküp'te 1918-1945 yılları arasında Osmanlı usulüyle çalışan üç medrese mevcuttu (Meddah Medresesi, Kral Aleksandar Medresesi, İsa Bey Medresesi). Ayrıca Üsküp'te II. Dünya Savaşı esnasında ve sonrasında faaliyet gösteren Yücel Teşkilâtı, Makedonya'daki Türkler'in millî sorunlarını dile getirmiş ve mensuplarının büyük bir kısmı komünist rejim tarafından idam edilmiştir.

Makedonya Cumhuriyeti'nde nüfusun % 70'i Makedonca, % 22,7'si Arnavutça, % 4'ü Türkçe, % 3'ü Sırpça-Hırvatça-Boşnakça konuşmaktadır. Günümüzde resmî dil olarak kullanılan Makedonca, II. Dünya Savaşı sonunda tesis edilen Makedonya Devleti ve milletin yazı dili olarak hükümetin inisiyatifıyla oluşturulmuştur. Mayıs 1945'te Kiril alfabesi Makedonya Halk Cumhuriyeti'nin resmî alfabesi olarak kabul edilmiş, yazı dili oluşturulurken de özellikle Orta ve Batı Makedonya'da konuşulan lehçe esas alınmıştır. Makedonca'nın grameri Bulgarca'nın gramerine çok yakın olmakla birlikte kelime hazinesinin Sırpça'dan çok etkilendiği ve Bulgarca yazı diliyle önemli farklılıklar olduğu görülmektedir. Ancak Bulgar tarafı Makedonya Slavları'nın Bulgar ve orada konuşulan dilin Bulgarca olduğunu, Makedon milleti veya Makedonca diye bir dilin bulunmadığını iddia ederek Makedonya meselesine II. Dünya Savaşı'ndan sonra "dil kavgası" adı altında yeni bir boyut kazandırdı. Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilanı üzerine bu kav-

ga yeniden alevlendi. Bulgar hükümetinin Makedonca'yı ayrı bir dil olarak kabul etmemesi yüzünden yaşanan gerilim, 1990'lı yılların sonuna doğru özellikle Avrupa Birliği'nin etkisiyle Bulgar hükümetinin Makedonca'yı kabul ettiğini bildirmesiyle azaldı. Fakat Bulgar kamuoyunda, okul kitaplarında ve tarih yazımında Makedonca ve Makedon milletiyle ilgili görüşlerde bir değişiklik olmadı. Günümüzde Bulgar asıllı olduğunu kabul eden Makedonlar'a ve Bulgaristan üniversitelerinde öğrenimlerini sürdüren Makedon öğrencilerin büyük bir kısmına Bulgaristan Devleti tarafından vatandaşlık verilmektedir ve olayın yeni bir boyut kazandığı görülmektedir.

II. TARİH

Eskiçağ'larda Makedonya adı verilen kesim güneyde Therme körfezi, batıda Haliakmon nehri ve kuzeyde Axios nehri arasındaki bölgeyi, doğuda Axios vadisinden Strymon nehrine kadar uzanan alanı ve Strymon'un doğusundaki Philippi ovasını kapsamaktaydı.

Yunan asıllı oldukları öne sürülen Makedonlar (Yunanca Makedones), milâttan önce 1200'lerden sonra bugünkü Selânik'e yakın Aigai civarına yerleşmeye başladı. Milâttan önce VII. yüzyıldan itibaren Argead hânedanlığına mensup bir kral tarafından yönetildi. Milâttan önce 510-479 yılları arasında Pers İmparatorluğu'na bağlandı, Persler'in çekilmesinin ardından I. Aleksander zamanında egemenlik bölgesini yaklaşık dört kat genişletti. Makedonya'nın zengin madenleri ve ke-resteleri sebebiyle Atina tarafından milâttan önce IV. yüzyılda gittikçe artan şekilde tehdit edilmesi sonucu çıkan savaş Makedonlar'ın galibiyetiyle sonuçlandı. Atina ile yaşanan bu çatışmalar döneminde bazı Yunanlılar, Makedonlar'ın krallık hânedanı da dahil olmak üzere Yunan asıllı değil "Barbarlar" olduklarını ileri sürdüler. Bu iddiada, siyasi çatışmalar yanında Makedon devlet ve sosyal yapısının Yunan polislerinden çok farklı oluşu önemli bir rol oynuyordu. Ayrıca Makedon lehçesi Yunanca kökenli olmakla birlikte İliir ve Trak dillerinin etkisi altında kalmıştı ve Yunanlılar tarafından anlaşılammaktaydı. Makedonya'nın merkezi milâttan önce V ve IV. yüzyıllardan itibaren Pella şehri oldu. II. Filip zamanında (Philippos, m.ö. 359-336) Makedonya Balkanlar'ın en büyük gücü haline gelerek Yunan şehirlerinin önemli bir kısmını hâkimiyeti altına aldı. Büyük İskender (III. Alexandros,

Ohri'den
bir görünüş

m.ö. 356-323) babasının fetih politikasını sürdürdü. Anadolu'ya geçti ve Hindistan'a kadar ilerledi. Büyük İskender'in milâttan önce 323'te Babylon'da ölümü üzerine Makedonya'da ve ele geçirilen bölgelerde generaller arasında büyük bir iktidar mücadelesi başladı. Bu kargaşa döneminde milâttan önce 310'da Argead hânedanının son temsilcisi de öldürüldü. Milâttan önce 276'da Büyük İskender'in subaylarından birinin torunu hâkimiyeti eline geçirerek Antigonlar hânedanlığını kurdu. Fakat Makedonlar'ın Yunan şehirleri üzerindeki egemenliği gittikçe zayıfladı. Makedonya Kralı V. Phillipp'in Roma İmparatorluğu'na karşı Hannibal ile ittifakı üzerine başlayan Makedonya savaşları (m.ö. 214-205, 200-196, 171-168) sonunda Makedonya Krallığı ortadan kaldırıldı ve Makedonya Roma'nın hâkimiyeti altına girdi.

Roma İmparatorluğu'nun idaresinde Makedonya Amphipolis, Thessalonike, Pella ve Herakleia'da merkezleri bulunan ve birbirinden ayrı yönetilen dört bölgeye taksim edildi. Milâttan önce 150-148'de çıkan isyanlar üzerine tek bir eyalet haline getirilerek sınırları Adriyatik denizine kadar genişletildi. Yunanistan'ın korunmasında stratejik önemi büyük bir sınır eyaleti olan Makedonya'nın valisi Selânik'te oturmaktaydı. Roma'nın askerî harekâtını Tuna nehrine doğru kaydırmaya başlaması ve milâttan sonra 45-46'da Moesia adlı yeni bir sınır eyaletinin kurulmasıyla önemi azalmaya başladı. Milâttan sonra 395'te Doğu Roma (Bizans) İmparatorluğu'nda kalan Makedonya, milâttan sonra III. yüzyıldan itibaren Sarmat ve

Cermen kavimlerinin akınlarına sahne oldu, Gotlar tarafından yağmalandı. VI. yüzyılın sonlarına doğru Slav kavimleri ve Avarlar Selânik önlerine kadar ilerledi ve Makedonya'da Slav kavimleri yerleşmeye başladı. Ancak VIII. yüzyılda Bizans İmparatorluğu tarafından Makedonya eyaleti tesis edilerek bölge daha sıkı bir kontrol altına alındı. IX. yüzyılda Makedonya Bulgarlar'ın yönetimine girdi. 1018'de Bulgar Krallığı'nın ortadan kaldırılmasıyla yeniden Bizans idaresine geçti. Sırp Kralı Stefan Dušan zamanında (1331-1355) Sırp Krallığı topraklarına katıldı.

Makedonya, 1389 Kosova Savaşı'nda Sırp ve müttefik güçlerinin yenilmesinden sonra Osmanlı hâkimiyeti altına girdi. Osmanlı idaresinde Makedonya ismi unutuldu. Fakat Balkanlar'da Osmanlı hâkimiyetinin sarsıntıya uğramasıyla XIX. yüzyılın başlarından itibaren Avrupa'da yeniden kullanılmaya başlandı. Özellikle 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nın ardından yeni kurulan Balkan ülkeleri arasında da yaygınlaşan bu isim, Osmanlı hükümeti tarafından ayrılıkçı bir anlam taşıdığı gerekçesiyle resmen kullanılmadı. Eski Makedonya'nın kapsadığı bölge, Osmanlı Devleti'nin merkezî idaresi altında Rumeli eyaletinin bir parçası durumundaydı. XIX. yüzyılda ise elviye-i selâsenin sınırları (Selânik, Manastır ve Kosova vilâyetleri) içinde yer alıyordu. Selânik vilâyeti hemen hemen bütünüyle eski Makedonya sınırları içinde kalmakla birlikte merkezi Üsküp şehri olan Kosova vilâyetinin yalnızca güney bölgeleri eski Makedonya sınırları içine giriyordu. Manastır vilâyeti Makedonya sınırlarının batısındaki pek çok Ar-

Gostivar
Saat Kulesi

navut şehrini kapsıyordu. Makedonya ismi güneyde Ege denizi ve Aliakmon (Bistrica) nehrine, kuzeyde Şardağı, Üsküp Karadağı (Skopska Crna Gora), Kozjak ve Osogovo dağlarına, doğuda Mesta (Nestos) nehrine ve batıda Korab, Jablanica, Mokra ve Pindos dağlarına kadar uzanan bir bölgeyi tanımlamaktaydı. Bu sınırlar içinde Selânik (Thessalonike), Manastır ve Üsküp gibi vilâyet merkezlerinin yanında Siroz (Serres), Drama, Kavala, Petriç, Melnik (Melnik), Nevrekop (Goce Delçev), Razlog, Cum'a-i Bâlâ (Blagoevgrad), Ustrumca (Strumica), Doyran, Kukuş, Gevgeli, Vodina (Edessa), Karaferya (Veroia), Katherine, Selifice (Serbia), Kozani, Kesriye (Kastoria), Florina, Ohri, Pirlepe (Prilep), Debre (Debar), Köprülû (Veles), İştîp (Štip), Koçana, Kratova, Kumanova, Kalkandelen, Gostivar gibi kaza ve sancak merkezleri de bulunuyordu. XV-XVIII. yüzyıllar boyunca Osmanlı idaresi altında bazı kesimlerinin Batılı güçlerle yapılan savaşlar sebebiyle kısa süreli işgalleri dışında önemli bir siyasî ve sosyal olayla karşı karşıya kalmayan bölge XIX. yüzyıldan itibaren çalkantılı bir döneme girdi. XIX. yüzyılın sonuna gelindiğinde bölgede kalabalık bir Türk müslüman nüfusu mevcuttu. Türkler'in yanında Bulgarca konuşan Slavlar, Rumlar, Manastır ve Üsküp çizgisinin batısında kalan şehirlerde yoğunlaşan Arnavutlar, Sırp, özellikle Selânik şehrinde nüfusun önemli bir kısmını oluşturan yahudiler, Çingeneler vb. etnik gruplar bulunmaktaydı. Bu etnik çeşitlilik dışında Makedonya'da yaşayan halk farklı din ve mezheplere mensuptu (müslümanlar, Ortodoks ve Katolik hristiyanlar, yahudiler). Türkler yanında Arnavutlar'ın önemli bir kısmı ve Slavca konuşan bir grup halk

Üsküp'ten bir görünüş

(Torbeşler ve Pomaklar) müslümanları, Rumlar, Bulgarlar, Sırp ve Ulahlar'ın önemli bir kısmı Ortodoks hristiyanları oluşturuyordu. Ortodoks hristiyanlar İstanbul'daki Fener Rum Ortodoks Patrikhânesi'ne tâbi idi. Patrikhâne XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren Rumca eğitim veren cemaat okulları açmaya başladı, özellikle Yunanistan'ın bağımsızlığından (1830) sonra bu okul sistemini Ortodokslar'ın yaşadığı bölgelerde yaygınlaştırdı. Ayrıca Rumca, XIX. yüzyılda Balkanlar'da Rum tüccarların faaliyetleri neticesinde belli başlı ticaret dili haline gelmişti. Bu durumu Bulgarlar'ın patrikhâne yoluyla Rumlaştırılması olarak algılayan bir kısım Bulgarlar, gittikçe yaygınlaşan milliyet fikirlerinin de etkisiyle yüzyılın ortalarından sonra millî bir Bulgar kilisesinin kurulmasını talep etmeye başladı. Bu da Bulgarlar'la patrikhâne ve Rumlar arasında uzun süren bir mücadelenin başlamasına sebep oldu. Neticede Rusya'nın da etkisiyle 1870'te bir ferman yayımlanarak Bulgar ekzarhlığının kurulmasına izin verildi. Bulgar nüfusunun yoğun olarak yaşadığı belli bölgeler Bulgar ekzarhlığının yönetimine verilirken fermanda başka bölgelerdeki Ortodokslar'ın üçte ikilik çoğunluğu sağladıkları takdirde Fener Rum Ortodoks Patrikhânesi'nden ayrılıp Bulgar ekzarhlığına geçebilecekleri belirtiliyordu. 1870'i takip eden yıllarda patrikhâne örneğindeki gibi Bulgarca eğitim veren bir okul sistemi kuran Bulgar Kilisesi Makedonya bölgesine doğru yayılmaya başladı. Bunun sonucunda Makedonya'daki Ortodoks nüfus Bulgar ekzarhlığına ve Fener Rum Ortodoks Patrikhânesi'ne tâbi olanlar şeklinde ikiye ayrıldı. XX. yüzyılın başlarında diğer Ortodoks gruplar da gittikçe artan bir şekilde kendi millî kiliselerini kurma çabası içine girdi.

Makedonya Meselesi (1878-1913). 1877-1878 Osmanlı - Rus Savaşı'ndan sonra yapılan Ayastafanos Antlaşması ile kurulan Büyük Bulgaristan, Makedonya bölgesini de büyük ölçüde içine almaktaydı. Aynı yıl imzalanan Berlin Antlaşması ile Ayastafanos Antlaşması geçerliliğini yitirirken Büyük Bulgaristan da üçe bölündü. Tuna vilâyetini içeren kısım Bulgaristan Prensiği olarak tesis edilirken güney bölgesi Doğu Rumeli adı altında özerk bir eyalet haline getirildi. Makedonya bölgesini kapsayan kısım ise reformlar yapılması şartıyla Osmanlı idaresine bırakıldı. Bulgaristan Prensiği 1885'te Doğu Rumeli vilâyetini ilhak etti. Ardından Makedonya'yı hedef aldı. Makedonya'daki Yu-

nan etkisini kırmak ve oradaki Bulgar varlığını güçlendirmek için Bulgar ekzarhlığının aracılığıyla aktif bir kilise ve okul siyaseti izledi. Bulgar etkisi gittikçe yayılmaya başlayınca Sırp hükûmeti benzeri bir siyaset uygulamaya başladı. Aynı şekilde patrikhâne ve Yunan hükûmeti de karşı faaliyetlerini arttırdı. Böylece XIX. yüzyılın sonlarında Makedonya'da bir çeşit kültür savaşı yaşanmaya başlandı. Makedonya'da çoğunluğun kendi soydaşlarında olduğunu gösteren propaganda amaçlı pek çok Bulgar, Sırp ve Rum istatistikleri yayımlandı. 1900'de Makedonya nüfusunun köy köy etnik gruplara göre istatistiğini hazırlayan Bulgar ekzarhânesi müfettişi Vasil Kınçov, Makedonya'da 1.032.533 hristiyan ve 148.803 müslüman olmak üzere toplam 1.181.336 Bulgar'ın yaşadığını, buna karşılık 499.204 Türk'ün, 228.702 Rum'un, 128.711 Arnavut'un ve daha az miktarlarda diğer etnik grupların bulunduğunu iddia ediyordu. Rum tarafınca hazırlanan istatistiklerde ise Makedonya'daki Rumlar'ın Bulgarlar'dan daha çok olduğu, meselâ Nicolaides Cleanthes tarafından 647.384 Rum'a karşılık 427.644 Bulgar'ın yaşadığı öne sürülüyordu. Makedonya'da sayıları oldukça az olan Sırp tarafı da çoğunluk iddialarında bulunuyordu. Nitekim Spiridon Gopčević, Makedonya'da 1.540.500'ü hristiyan ve 507.820'si müslüman olmak üzere toplam 2.048.320 Sırp bulunduğunu, diğer etnik grupların tamamının toplamının 835.100 olduğunu belirtiyordu. Bu iddialara karşılık Osmanlı müfettişi umûmîsi (genel valisi) Hüseyin Hilmi Paşa 1904'te elviye-i selâsede bir nüfus sayımı yaptırdı. Fakat bu sayım vilâyet sınırlarına göre yapıldığından Makedonya'ya dahil edilmeyen, müslüman Arnavutlar'ın yoğun olarak yaşadığı Kosova ile Arnavutluk'un doğu bölgelerini de içine alıyordu. Buna göre Selânik, Manastır ve Kosova vilâyetlerinde 1.508.507 müslüman, 896.497 Bulgar, 307.000 Rum, 100.717 Sırp, 99.000 Ulah bulunmaktaydı. G. Weigand, Makedonya'daki etnik grupları büyüklüklerine göre Bulgarlar, Türkler, Rumlar, Arnavutlar, Ulahlar, yahudiler, Çingeneler, Sırp ve diğer etnik gruplar olarak sıralamıştır. Makedonya'nın nüfusu hakkında kesin bir bilgi verilememekle beraber bu istatistiklerden de yola çıkarak nüfusun yaklaşık yarısının müslüman, diğer yarısının hristiyan olduğu düşünülebilir. Aynı problemler günümüzde de sürmekte, kesin bilgiler ve-

rilmemektedir. Bugün de nüfusun yaklaşık yarısının müslüman olduğu ileri sürülmektedir.

1878 Ayastafanos Antlaşması ile bazı Arnavut bölgelerinin Balkan devletlerine verilmesi Arnavutlar'ın Prizren'deki Prizren Cemiyeti'nin (Lidhja e Prizrenit) tepkisiyle karşılaşırken aynı yıl imzalanan Berlin Antlaşması, Makedonya'daki Bulgarlar'ın tepkisine, Kresna ve Razlog isyanına yol açtı. Sofya'da bulunan bir grup Makedonyalı öğrenci 1893'te Makedonya'nın özerkliğini elde etmek amacıyla İç Makedon İhtilâl Örgütü'nü (Vnatrešna Makedonska Revolucionerna Organizacija [VMRO]) kurdu. 1895'te Bulgar hükûmetinin de desteğiyle Yüksek Makedonya Komitesi oluşturuldu. Aynı yıl bu komite Bulgar hükûmetiyle iş birliği içinde Avrupa ve Rusya kamuoyunun dikkatini Makedonya'ya çekmek amacıyla Melnik isyanını hazırladı. 1897 Osmanlı-Yunan savaşı, Osmanlı Devleti'nin galibiyetiyle bitmesine rağmen büyük devletlerin müdahalesiyle Girit'e özerklik hakları verilmişti. Böyle bir müdahalenin Makedonya için de sağlanabilmesi amacıyla ihtilâlciler örgütler daha kapsamlı bir isyan hareketi hazırlamaya yöneldi. Makedonya'da iyice örgütlenen İç Makedon İhtilâl Örgütü 1898'den itibaren silâhlı çete hareketine başladı ve Makedonya'yı etkisi altına aldı. Avrupa'nın müdahalesini sağlayabilmek için 1902'de Cum'a-i Bâlâ'da bir isyan başlattı. Osmanlı kuvvetleri tarafından bastırılan bu isyanın ardından Avrupa devletlerinin talebi üzerine Osmanlı hükûmeti vilâyet-i selâsede reform yapılmasını kabul etti. 1902 sonlarından itibaren söz konusu üç vilâyet bir müfettiş-i umûmî tarafından yönetilmeye başlandı. 1903 başlarında Makedonya ile en çok ilgilenen büyük devletler Rusya ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Viyana'da kararlaştırdıkları reformların Osmanlı hükûmeti tarafından kabul edilmesini ve Makedonya'da uygulanmasını istedi. Osmanlı hükûmetince kabul edilen bu reform paketi İç Makedon İhtilâl Örgütü'nün beklentilerini yerine getirmekten uzaktı. Makedonya'ya daha geniş özerklik hakları sağlamak isteyen örgüt 1903 yazında meşhur İlinden isyanını başlattı. İsyancıların kısmî başarılarına rağmen İlinden isyanı Osmanlı kuvvetlerince bastırıldı. Makedonya'daki isyan ve kargaşa üzerine Rusya ve Avusturya-Macaristan imparatorları Eylül 1903'te Münzsteg'de buluşarak yeni bir reform paketi hazırladı. Diğer bü-

yük devletlerin de onayladığı Mürzsteg reform paketine göre Makedonya'nın ıslâhı için buraya Avrupa'dan askerî ve sivil temsilciler gönderilecek ve bunlar müfettiş-i umûmî ile birlikte çalışacaktı. Osmanlı hükûmeti, egemenlik haklarının zedelendiği gerekçesiyle önce kabul etmek istemediği bu paketi büyük devletlerin ortak baskısı sonucu onaylamak zorunda kaldı ve böylece Makedonya'da reform dönemi başlamış oldu.

Silâhlı Bulgar-Makedon örgütlerinin faaliyetleri Yunanistan'ın Makedonya'daki durumunu oldukça zayıflatmıştı. Daha aktif bir Makedonya siyaseti uygulayarak Makedonya'yı Yunanistan topraklarına katmak isteyen Yunanistan, Selânik başkonsolosu ve sözde konsolosluk memuru olarak gönderilen subaylar aracılığıyla 1904'te Makedonya'da sistematik bir Rum çete hareketi başlattı. Rum çeteleri, Bulgar-Makedon örgütlerinden zarar gören müslüman halk tarafından ve bölgedeki memurlardan yer yer destek alıyordu. Aynı yıl içinde Sırp hükûmeti de Makedonya'da sistematik bir Sırp çete hareketini organize etti. Sırp ve Rum çete hareketleri, kendi içinde sağcılar ve solcular olarak ikiye bölünmüş olan İç Makedon İhtilâl Örgütü'ne karşı kısa sürede önemli başarılar elde etmeye başladı. Bulgar ekzarhlığına geçmiş pek çok köy yeniden Fener Rum Ortodoks Patrikhânesi'ne döndürüldü. Ulahlar'ın patrikhâneneden ayrılma talepleri 1905'te kendi kiliselerini kurma hakkını elde etmeleriyle sonuçlandı. Bunun üzerine Rum çeteleri Ulahlar'da hedef aldı.

1906'da Selânik'te Jön Türkler tarafından Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kurulduğunda Makedonya'da etnik çatışmalar ve kanlı çete savaşları bütün hızıyla sürüyordu. Makedonya müslümanlarının Make-

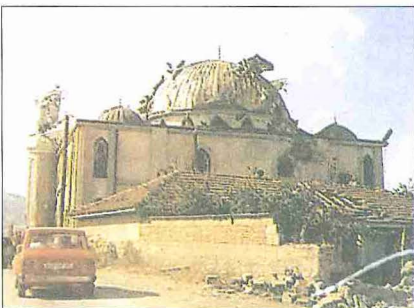
donya'daki gelişmelere bir tepkisi olarak kurulan bu örgüt, 1907'de Paris'teki Osmanlı Terakkî ve İttihat Cemiyeti ile onun adı altında birleşerek dâhilî merkez-i umûmî (Osmanlı sınırları içindeki merkez komite) haline geldi. Makedonya'da çarşıyan komitelerle de bağlantıları bulunan örgüt, Selânik'teki Üçüncü Ordu'da çetelerin takibiyle görevli birçok subayı Jön Türk hareketine kazandırmayı başardı. Haziran 1908'de İngiliz ve Rus hükûmdarlarının Reval'de bir araya gelerek Makedonya'daki Osmanlı hâkimiyetini ortadan kaldıracak iddia edilen yeni bir reform paketi hazırlamaya başlamaları Jön Türkler'i, Osmanlı Devleti'nin haklarını korumakta yetersiz kaldığını iddia ettikleri II. Abdülhamid rejimine karşı isyana sevketti. Makedonya'da Enver Bey ve Niyâzi Bey gibi subaylar tarafından yürütülen isyan Jön Türk ihtilâli olarak tarihe geçti ve 24 Temmuz 1908'de Abdülhamid'in II. Meşrutiyet'i ilân etmesiyle sonuçlandı. 1908 ihtilâlinin ardından Makedonya'da yeni bir dönem başladı. Mürzsteg reform hareketine son verildi, silâhlı komiteler siyasî partilere ve meşrutiyet kulüplerine dönüştürüldü, genel seçimler yapılarak Makedonya bölgesinden Türk, Arnavut, Rum, Bulgar-Makedon, Sırp, Ulah ve yahudi mebuslar Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'na girdi. Ancak İttihat ve Terakkî Cemiyeti'nin, Makedonya'daki farklı siyasî gruplarla Makedonya meselesini Osmanlı Devleti'nin menfaatlerine uygun olarak çözmek için yaptığı pazarlıklar ve görüşmeler başarı sağlamadı. Bunda bir yandan İttihatçılar'ın katı merkezîyetçi politikaları, öte yandan Makedonya'daki parti ve örgütlerin ayrılıkçı millî mücadelelerinden vazgeçmemeleri ve komşu devletlerle iş birliği içinde olmaları önemli rol oynadı. Makedonya'daki gruplarla pazarlıklar yoluyla anlaşamayacağını gören İttihat ve Terakkî hükûmeti, etnik kimliği ön plana çıkaran siyasal partileri ve her türlü silâhlı hareketi yasakladı. Bu önlem Makedonya'yı merkezî otoritenin kontrolü altına almaya yetmedi. Bunun üzerine 1910'da Arnavutluk'ta başlatılan silâh toplama hareketi Makedonya'da da sürdürüldü. Makedonya'daki siyasal örgütlerin direnci üzerine sert askerî önlemler alındı. 1908'de tam bağımsızlığını ilân eden Bulgaristan, Avrupa'da ve büyük devletler nezdinde yeniden Osmanlı hükûmeti aleyhine şikâyetlere ve Makedonya'daki soydaşlarının Jön Türkler tarafından zorla Türkleştirildiği şeklinde propagandaya başladı. Os-

manlı hükûmetinin önlemleri karşısında Makedonya'da o zamana kadar elde etmiş oldukları nüfuzu kaybetmekten korkan Balkan devletleri, Rusya'nın destek ve telkinleriyle 1912'de bir ittifak kurarak Osmanlı Devleti'ne savaş ilân etti (I. Balkan Savaşı). Mayıs 1913'te imzalanan Londra Antlaşması ile sona eren savaşta Osmanlı Devleti diğer bölgeler yanında Makedonya'yı bütünüyle kaybetti. Savaş esnasında ağır katliamlara mâruz kalan Makedonya müslümanları, sonraki yıllarda Balkan devletlerinin baskılarına mâruz kalarak bölgeden kaçmaya ve göç etmeye başladı. Fakat Balkan ittifakını meydana getiren devletler Makedonya'nın paylaşımı konusunda anlaşamadılar. Yunanistan, Sırbistan ve Romanya birleşerek Bulgaristan'ı II. Balkan Savaşı'nda yenilgiye uğrattı. Ağustos 1913'te Bükreş Antlaşması ile sona eren savaşta Makedonya'nın büyük bir kısmı Yunanistan ve Sırbistan'ın eline geçti. Yunanistan merkezi Selânik olmak üzere Ege Makedonyası'na, Sırbistan Üsküp ve Manastır'da içine alan Vardar Makedonyası'na hâkim oluyordu, Bulgaristan'ın elinde ise yalnızca Makedonya'nın kuzeydoğusundaki Pirin Makedonyası kalmıştı.

Makedonya'yı Bulgar anavatanının bir parçası olarak gören Bulgaristan Balkan savaşlarının getirdiği sonucu kabullenmek istemedi. I. Dünya Savaşı'na Ekim 1915'te Almanya'nın müttefiki olarak girip Sırbistan'ın idaresindeki Vardar Makedonyası'nı işgal etti. Ege Makedonyası üzerinde de hak iddia etmeye başlayarak buranın doğu kesimini ele geçirdi. I. Dünya Savaşı, İtilâf devletlerinin yanında yer alan Sırbistan ve Yunanistan'ın galibiyetiyle neticelenince Bulgaristan tekrar eski sınırlarına çekilmek zorunda kaldı. Savaş sonunda yapılan Versailles Antlaşması'nda (28 Haziran 1919) Bükreş Antlaşması'nın Makedonya için getirdiği şartlar onaylandı.

I. Dünya Savaşı Sonrası. I. Dünya Savaşı'ndan itibaren Yunanistan, Sırbistan ve Bulgaristan elde ettikleri topraklardaki egemenliklerini kuvvetlendirici önlemleri arttırdı. 27 Kasım 1919'da Yunanistan ve Bulgaristan arasında gönüllü ahali değişimi anlaşması yapıldı. Ege Makedonyası'nın Yunanlaşmasındaki en önemli etkenlerden biri de 1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında yapılan ahali mübadelesi anlaşması oldu. 1936'da Yunanistan'da bir diktatörlük kuran Ioannis Metaxas bölgedeki Slavlar'ın Rumlaştırılmasına yönelik sıkı önlemlere başvurdu.

Kumanova'da 2001 savaşında tahrip edilen bir cami

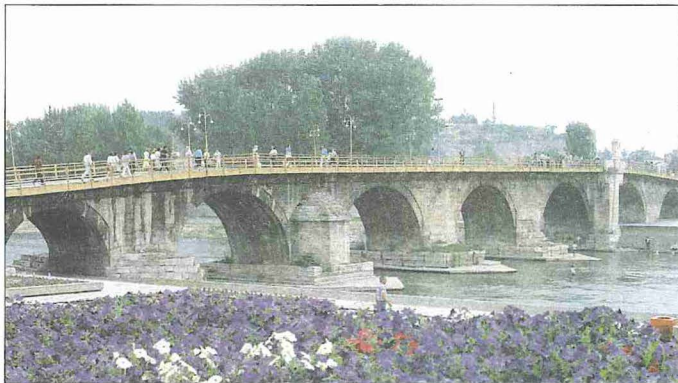

Sırbistan'ın yönetimindeki Vardar Makedonyası Güney Sırbistan adı altında üç idarî birime (Skopje, Bitola ve Ştip) ayrıldı. II. Dünya Savaşı öncesinde Makedonya yeniden karşılıklı işgal ve paylaşma planlarının hedefi haline geldi. Savaş başladıktan sonra yeniden Almanya'nın yanında yer alan Bulgaristan, bir yandan Yunanistan'ın egemenliğindeki Ege Makedonyası'nın doğu kesimlerini (Drama, Kavala vb.), öte yandan Yugoslavya egemenliğindeki Vardar Makedonyası'nın batı bölgeleri hariç tamamını ele geçirerek Büyük Bulgaristan hayalini gerçekleştirdi. Vardar Makedonyası'nın batısı (Kalkandelen, Gostivar, Debre, Struga vb.) İtalya tarafından işgal edildi. Bulgar işgalindeki bölgede sıkı bir Bulgarlaştırma ve baskı rejimi uygulanmaya başlandı. Alman işgalindeki Selânik'te yaşayan yahudileri ise daha kötü bir kader bekliyordu. Nazi rejimi tarafından yaklaşık 46.000 yahudi Polonya'daki toplama kamplarına götürülerek yok edildi. Fakat II. Dünya Savaşı Almanlar'ın aleyhine dönünce 1944'te Sovyetler Birliği Bulgaristan'ı işgal etti. Bunun üzerine Vardar ve Ege Makedonyası'ndaki Bulgar işgali sona erdirildi. Bundan sonraki dönemde Ege Makedonyası'nda Yunan ve Pirin Makedonyası'nda Bulgar hâkimiyeti gittikçe kuvvetlendirildi. Sırbistan'ın idaresindeki Vardar Makedonyası ayrı bir gelişmeye sahne oldu. Bu bölge Yugoslavya'yı oluşturan beş kurucu cumhuriyetten biri olurken Makedonya adı yeniden bir devleti tanımlayan isim haline geldi (Narodna Republika Makedonija).

Bugünkü Makedonya: Modern Makedonya'nın doğuşu Balkanlar'da uluslaşma hareketlerinin en genç örneklerinden biridir ve gerek Balkan ülkelerinde gerekse Batı Avrupa'da halen tartışılmakta olan bir konudur. II. Dünya Savaşı esnasında Yugoslavya'nın işgaline karşı mücadele eden Yugoslavya Halk Kurtuluş Antifaşist

Kurulu'nun 1943'te Jajce'de (Bosna-Hersek) gerçekleşen ikinci toplantısında Makedonya'nın Sırbistan, Hırvatistan, Slovenya, Karadağ ve Bosna Hersek'le birlikte kurulacak federal Yugoslavya devletinin altı cumhuriyetinden birini oluşturacağı kararlaştırıldı. 2 Ağustos 1944'te ilk defa toplanan Makedonya Halk Kurtuluş Antifaşist Kurulu (ASNOM), Makedonya Devleti'nin kuruluşunu ilân etti. Kurulun hedeflediği devlet tarihî Makedonya coğrafyasının tamamını kapsamaktaydı. 1944'te Nazi işgalinden kurtulan Vardar Makedonyası, Tito'nun milliyetler politikasına uygun olarak Ocak 1946'da Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nin ilk anayasasının yapılmasıyla bu devlete eşit bir federal birim olarak katıldı. 1953'te Yugoslavya Federal Halk Cumhuriyeti'nde yeni anayasa düzenlemelerinin yapılmasıyla federal cumhuriyetlerin hakları genişletildi ve 1963'teki anayasayla kurumsallaştırıldı. Georgi Dimitrov yönetimindeki Bulgaristan Halk Cumhuriyeti 1945 ve 1946'da Makedonya halkını resmen tanıdı ve Bulgaristan yönetimindeki Pirin Makedonyası'ndan seçilen milletvekillerine parlamentoda bir Makedonya grubu kurma vb. haklar verdi. Bu dönemde Bulgaristan'ın Yugoslavya ile bir federasyona girmesi planlanıyordu. Fakat Georgi Dimitrov'un öldürülmesi (1948) ve Yugoslavya'nın Stalin Rusyası'nın etkisinden çıkmasıyla Bulgaristan'la Yugoslavya arasındaki ilişkiler 1940'ların sonunda kötüleşmeye başladı. Bulgaristan, Yugoslavya'yı Makedonya'nın tamamını ele geçirmeyi planlamakla suçlayarak Pirin Makedonyası'nda kültürel bir Makedonyalı varlığının bulunduğunu reddetti. İki ülke arasındaki gerilim 1960'larda savaşa yol açacak derecede büyüdü. Yunanistan'daki Slav Makedon halk ise Yunan hükümeti tarafından komünist komşularla ilişkileri olduğu gerekçesiyle daha sıkı kontrol altına alındı.

Yugoslav Makedonya Halk Cumhuriyeti içinde farklı etnik grupları barındırıyordu. Bu gruplar arasında evlilik gibi yollarla kaynaşmaya pek rastlanmamaktaydı. 1968'de ve 1980'lerde Makedonya'nın batı kesimlerinde çoğunluğu oluşturan Arnavutlar'la hükümet arasındaki ilişkiler gerilmeye başladı. Hükümetin Arnavutlar üzerine uyguladığı özellikle okullarla ilgili baskılar 1988'de Arnavut gösterilerine sebep oldu. "Makedon halkının ve Arnavut ve Türk azınlığın devleti" diye adlandırılan ülke 1989'da "Makedon halkının millî devleti" şekline dönüştürüldü. Sovyetler Birliği'ndeki çözülmeyle birlikte Yugoslavya'nın da dağılmaya başlaması üzerine 8 Eylül 1991'de yapılan referandumla dayanarak 17 Eylül 1991'de Makedonya Yugoslavya'dan bağımsızlığını ilân etti. Başlangıçta yaşanan sorunlara rağmen Yugoslavya Halk Ordusu (Sırp ordusu [JNA]) Makedonya'dan savaşız olarak çekildi. Makedonya Cumhuriyeti'ni ilk tanıyan ülkelerden biri Türkiye, diğerleri ise Bulgaristan ve Arnavutluk olurken bağımsızlık yolundaki en büyük engeli Yunanistan'ın politikası oluşturdu. Yunanistan, Makedonya adının ve Büyük İskender zamanından kalma bir sembol olan Vergina güneşinin Makedonya Cumhuriyeti'nin bayrağında kullanılmasına karşı çıkıyordu. Bunu, kendi geçmişi olarak gördüğü bir tarihin sahiplenilmesi ve egemenliği altında bulunan Ege Makedonyası üzerinde hak iddiası anlamında yorumluyordu. Yunanistan'ın çabaları sonunda 1992'de Avrupa Birliği Makedonya'yı ancak ismini değiştirdiği takdirde tanıyacığını ilân etti. Yunanistan'ın da onayıyla Eski Yugoslav Cumhuriyeti Makedonya (Former Yugoslav Republic of Macedonia [FYROM]) adıyla Nisan 1993'te Birleşmiş Milletler'e üye olan Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığı Şubat 1994'te Amerika Birleşik Devletleri tarafından da kabul edildi. Fakat aynı ay içinde Yunanistan, Makedonya'ya karşı 1995 Eylülüne kadar devam eden bir ekonomik ambargo başlattı. Bu tarihte yapılan bir anlaşmada Makedonya Cumhuriyeti bayrağını değiştirmeyi ve anayasada bazı değişiklikler yapmayı kabul etti. İsim meselesi için bir çözüm hâlâ bulunamamış olup müzakereler devam etmektedir. Bu anlaşmayla Yunanistan Makedonya Cumhuriyeti'ni resmen tanıdı. Böylece Makedonya Cumhuriyeti için diğer uluslararası organizasyonlara katılma yolu açılmış oldu. Nisan 1996'da Yugoslavya da Makedonya'yı resmen tanıdı.

Vardar
üzerindeki
taş köprü –
Üsküp

Makedonya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını ilân ettikten sonra karşılaştığı en büyük iç çalkantı Slav Makedonyalılar ile Arnavutlar arasındaki etnik bölünmedir. Birinci grup kendini devletin esas ve kurucu unsuru olan bir millet (narod) olarak görürken ülkenin batısında çoğunluğu oluşturan Arnavutlar, Yugoslavya dönemindeki gibi ikinci sınıf ve yalnızca bir azınlık olmak istemiyorlardı. 1992'de polis bir Arnavut'u öldürmesi üzerine gösteriler başladı. Ardından meydana gelen çatışmaların sonunda pek çok önde gelen Arnavut, ayrılıkçı faaliyetleri gerekçeyle tutuklandı. Şubat 1995'te Arnavut öğretimi üyeleri tarafından Kalkandelen'de kurulan Arnavut Üniversitesi (Universiteti i Tetovës) hükümet tarafından yasa dışı ilân edildi. 1996 yerel seçimlerinden sonra Arnavut bayrağı yasak edildi. Ardından Gostivar'da yapılan gösterilerde bazı göstericilerin polis tarafından öldürülmesi gerginliği daha da arttırdı. 1999'da yaşanan ve yüzbinlerce Arnavut'un göç etmesine sebep olan Kosova krizi Makedonya'yı önemli ölçüde etkiledi. 2001 baharında Makedonya'nın batısında başlayan etnik kargaşa ülkenin tamamında gerilimi arttırdı. Ali Ahmeti, Fazli Veliu ve Gëzim Ostreni önderliğinde kurulan Arnavut Millî Kurtuluş Ordusu (UÇK) adlı örgüt aynı yılın ortalarında Üsküp Karadağı'ndaki Tanushë, Breza ve Malina'dan başlayarak Kumanova, Üsküp ve Kalkandelen'e kadar geniş bir bölgede faaliyet gösterdi ve Makedon birlikleriyle çatıştı. Komşu ülkelerin de karışmasıyla daha büyük bir krizin yaşanabileceği tehlikesi belirince NATO sorunu çözmek için Haziran 2001'de bir barış planı hazırlayarak taraflara sundu. Ohri'de yapılan yoğun pazarlıklar sonucu Makedonya Cumhuriyeti hükümeti Arnavut dilini, yerel yönetimin haklarının genişletilmesini, polis teşkilâtına daha çok Arnavut'un alınmasını, Arnavutça yüksek öğretim haklarının genişletilmesini, buna karşılık Arnavutlar silâhlarını NATO birliklerine teslim etmeyi kabul ediyordu. Makedonya'da yaşanan sıcak çatışma böylece sona erdirildi. Silâhlı örgüt olan Arnavut Millî Kurtuluş Ordusu lağvedildi ve Ali Ahmeti liderliğinde siyasi partiye dönüştürüldü.

III. EDEBİYAT ve MİMARİ

1945'teki tesisinden günümüze kadar Makedonca yazılmış büyük bir literatür meydana gelmiştir. Üsküp'te kurulan Millî Tarih Enstitüsü'nde (Institut za Nacionalna Istoriya [INI]) yapılan çalışmalarla Makedon milletinin tarihi yazılmaya baş-

lanmış ve çok sayıda eser verilmiştir. Buna benzer çalışmalar, MANU olarak bilinen Makedonya İlimler Akademisi ve Makedonya Arşivi tarafından da yapılmaktadır. Üsküp okulu, kısmen tarihî gerçeklere ters düşse de antik dönemden günümüze kadar bir Makedon milletinin varlığını ve devamlılığını ortaya koymaya çalışmıştır. Bulgar, Yunan ve Makedon tarihçiliğinde Makedonya ve geçmişiyle ilgili önemli tezatlara ve tartışmalar sürmektedir.

Osmanlılar'ın son döneminde ve özellikle XX. yüzyılın başlarında Makedonya'da Türkçe neşriyat arasında *Birlik*, *Elhan*, *Envâr-ı Hürriyyet*, *Neyyir-i Hakikat*, *Hüsün ve Şiir*, *Hak, Hak Yolu*, *Hukûk-ı İbâd*, *Işık-Zrak*, *İttihâd-ı Millî*, *Kasatura*, *Kosova*, *Kurşun*, *Manastır*, *Mücâhede*, *Mücâhede-i Milliyye*, *Uhuvvet*, *Üsküp-Shkupi*, *Yeni Vakit* gibi gazete ve dergiler mevcuttu. II. Dünya Savaşı'nın ardından komünist rejim esnasında ve günümüze kadar *Birlik* gazetesi, *Sevinç*, *Sesler*, *Tomurcuk* gibi dergiler ve Makedonya Meşihatı'na bağlı *el-Hilâl* gazetesi yayımını sürdürmüştür. Üsküp Üniversitesi'ne bağlı Türkoloji Kürsüsü de faaldir. Başta Üsküp olmak üzere Batı Makedonya'nın birçok kesiminde Türkçe eğitim veren sekiz yıllık ilkokullar ve liseler de vardır (Eren, XIV-XV [1969], s. 371-386, 388-392). Müslümanlara ait ders kitapları ve her üç dilde dinî neşriyat yapan Logos-a isimli müessesenin son yıllardaki faaliyetleri de müslüman etnik gruplar için büyük bir önem arz etmektedir.

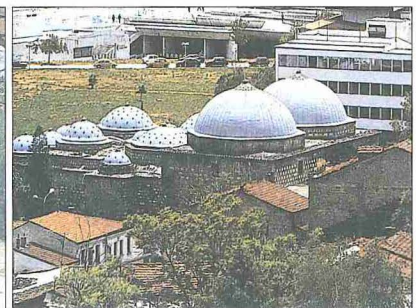
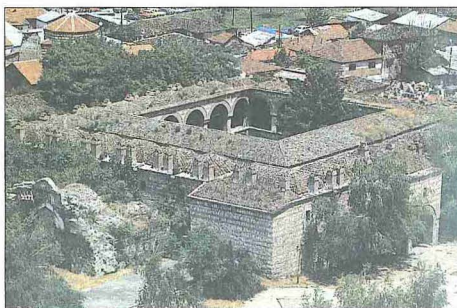
Osmanlı döneminde gerek Makedonya Cumhuriyeti'nin kapsadığı Vardar Makedonyası'nda gerekse Ege ve Pirin Makedonyası'nda pek çok mimari eser yapılmıştır.

miştir (cami, medrese, han, hamam, kervansaray, köprü vb.; bk. Ayverdi, bibl.). Bunların önemli bir kısmı tahrip edilmiş olmakla birlikte halen bu bölgelerde çok sayıda Osmanlı eseri ayakta durmaktadır. Söz konusu eserlerin büyük bir kısmı komünist rejimi esnasında (1945-1990) imar planları iddiasıyla yıktırılmıştır. Bunun en belirgin örneklerinden biri, Üsküp'teki Yenilenkapan Camii'nin yıktırılıp yerine Üsküp Üniversitesi binalarının inşa edilmesidir. Kalkandelen ve Gostivar'daki tarihî çarşı camileri de aynı âkubete mâruz kalmıştır. Ayrıca 1963'teki Üsküp depremi çok sayıda tarihî eserin yok olmasına sebep olmuştur.

Makedonya'da Osmanlı döneminden kalan pek çok mimari eserden bir kısmı UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır. Camilerden en meşhurları Üsküp'teki İsmâ Bey Camii, Sultan Murad Camii, Yahyâ Paşa Camii, Alaca İshak Bey Camii, Murad Paşa Camii, Köse Kadı Camii, Mustafa Paşa Camii, Dükkâncık Camii; Üsküp yakınında Hüseyin Şah Camii, Manastır'daki İshakıye Camii, Hasan Baba Camii, Haydar Kadı Camii, Hamza Bey Camii; Kalkandelen'deki Paşa Camii, Pirlape'deki Çarşı Camii, Ohri'deki Tekye Camii, İştip'teki Hüsameddin Paşa Camii, Köprülü'deki Fâzıl Ahmed Paşa Camii'dir. Tekkeler arasında en meşhur olanı Kalkandelen'deki Harâbâtî Baba ve Üsküp'teki Rifâî Tekkesi'dir. Üsküp'te Vardar üzerindeki taş köprü de (Vardar Köprüsü) tarihî eserler arasındadır. Ayrıca Üsküp'te galeriye dönüştürülen Dâvud Paşa Hamamı ve Suli Han da sayılabilir (bk. Kumbaradzi – Bogoević, s. 16-133).

Makedonya'da 2001 yılının Mart ayında başlayan iç savaş neticesinde elli yedi cami tahrip edilmiştir. Bunlar arasında

Kurşunlu Hanı ve Dâvud Paşa Hamamı – Üsküp

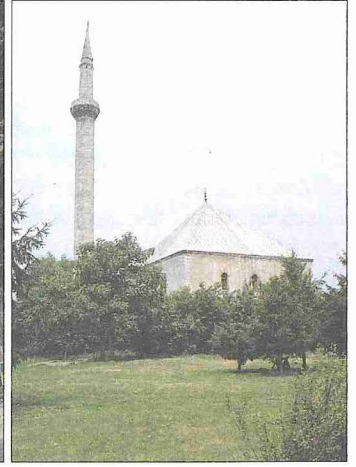
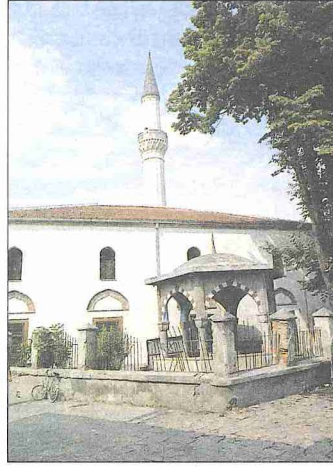
MAKEDONYA

tarihî eser olarak bilinen Pirlpe Çarşı Camii (1475) ve Köprülü'deki Fâzıl Ahmed Paşa Camii (XVIII. yüzyıl) Makedon paramiliter güçler tarafından tamamen yakılmıştır. Savaş esnasında Manastır'daki İshakye Camii (1506), Hasan Baba Camii (1629), Hamza Bey Camii (XVIII. yüzyıl), Kalkandelen'deki Paşa Camii (1495) ve Harâbâtî Baba Tekkesi (XVI. yüzyıl) kısmen tahrip edilmiştir (*Plagët e Pavdekshmerisë*, s. 26-47). 2003 yılında Üsküp Büyük Şehir Belediyesi tarafından Üsküp Taş Köprüsü'ne (Kameni Most) yapılan restorasyonda kitâbesi ve mihrabı yıktırılmış, bunun ardından müslüman aydınlar ve siyâsîlerle Makedonya Devleti arasında yeni bir siyasî kriz doğmuştur. Aynı şekilde 1990'lı yılların başında Makedon milliyetçileri tarafından Manastır ve Pirlpe'deki Osmanlı dönemine ait saat kulelerinin üzerine takılan haçlar yüzünden de kriz yaşanmış ve bu durum günümüze kadar bir çözüme kavuşturulamamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

G. Weigand, *Ethnographie von Makedonien*, Leipzig 1924; Blaže Koneski, *Towards the Macedonian Renaissance*, Skopje 1961, s. 5-42, 94-95; Ayverdi, *Avrupa'da Osmanlı Mimârî Eserleri III*, tür.yer.; a.e., IV, tür.yer.; A. Stojanovski, *Gradovite na Makedonija od Krajot na XIV do XVII vek*, Skopje 1981, s. 5-146; M. Apostolski, *Macedoine (Articles d'Histoire)*, Skopje 1981, tür.yer.; G. Todorovski, *Makedonija po Balkanskite vojni*, Skopje 1981; a.mlf., *Makedonskoto prašanje i reformite vo Makedonija*, Skopje 1989; J. de Jong, *Der nationale Kern des makedonischen Problems. Ansätze und Grundlagen einer makedonischen Nationalbewegung: 1890-1903*, Frankfurt-Bern 1982; S. Trobst, *Die bulgarisch-jugoslawische Kontroverse um Makedonien: 1967-1992*, München 1983; H. Siljanov, *Osvoboditelnite borbi na Makedonija*, Sofia 1983, I-II; Oktay Aslanapa, *Osmanlı Devri Mimârisi*, İstanbul 1986, tür.yer.; K. A. Vakalopoulos, *Neoturkoî kai Makedonia: 1908-1912*, Thessaloniki 1988; M. Bernath – K. Nehring, *Historische Bücherkunde Südosteuropa, Bd. II Neuzeit: Teil I, Osmanisches Reich, Makedonian, Albanian*, München 1988; M. Kiel, *Studies on the Ottoman Architecture of the Balkans*, Hampshire 1990, tür.yer.; D. Dakin, *The Greek Struggle in Macedonia: 1873-1913*, Thessaloniki 1993; L. M. Danfort, *The Macedonian Conflict. Ethnic Nationalism in a Transnational World*, Princeton-New Jersey 1995; Yusuf Hamza, *Mladoturskata Revolucija vo Osmanskata Imperija*, Skopje 1995, tür.yer.; Gül Tokay, *Makedonya Sorunu, Jön Türk İhtilalinin Kökenleri: 1903-1908*, İstanbul 1996; L. Kumbardžî-Bogoević, *Osmanliski Spomenici vo Skopje*, Skopje 1998, s. 16-133; V. Popovski – M. Panov, *Opštinite vo Republika Makedonija*, Skopje 1998, tür.yer.; V. Georgieva – S. Konechni, *Historical Dictionary of the Republic of Macedonia*, London 1998; Muhammed Aruçi, "Üsküp'te Meddah Medresesi", *Balkanlar'da İslâm Medeniyeti Milletlerarası Sempozyumu Tebliğ-*

Üsküp'te
Murad Paşa
ve Yahyâ Paşa
camileri

leri, İstanbul 2002, s. 181-198; Nur Urfaloğlu, "Günümüz Makedonya'sındaki Osmanlı-Türk Sivil Mimari Örnekleri", a.e., s. 155-166; Osman Tural, "Osmanlı Kent Mekanında Hanlar ve Üsküp Hanları", a.e., s. 167-180; M. D. Colović, "The Clock Towers in Macedonia: A Typological and Stylistic Analysis", *Proceedings of the International Symposium on Islamic Civilisation in the Balkans*, İstanbul 2002, s. 37-43; Hasan Djilo, "Islamic Manuscripts in Macedonia", a.e., s. 45-48; Z. Pavlov, "Khans-Caravansaries and Bedestens as Part of the Ottoman Architectural Heritage in the Republic of Macedonia", a.e., s. 93-111; R. J. Crampton, *The Balkans Since the Second World War*, London 2002, tür.yer.; *Plagët e Pavdekshmerisë* (ed. Behixhudin Shehapi), Shkup 2002, s. 26-47; Mehmet Hacısalihoğlu, *Die Jungtürken und die Mazedonische Frage: 1890-1918*, München 2003; İsmail Eren, "Turska Štampa u Jugoslaviji (1866-1966)", *POF*, XIV-XV (1969), s. 359-395; B. Rć. v.dğr., "Makedonci", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1962, V, 600-623; A. Uç, "Makedonija", a.e., V, 623-690; "Balgarija", *Kratka Balgarska Enciklopedija*, Sofia 1966, I, 321-405; "Makedonija", a.e., III, 323-324.

MEHMET HACISALİHOĞLU

MA'KİL b. SİNÂN

(مقتل بن سنان)

Ebû Muhammed Ma'kıl b. Sinân
b. Muzahhir (Muzâhîr) el-Eşcaî
(ö. 63/683)

Harre Savaşı'nda öldürülen
sahâbî.

Gatafân kabilesinin Eşca' koluna mensup olup Ebû Abdurrahman, Ebû Yezîd, Ebû İshâ ve Ebû Sinân künyeleriyle de anılır. Kabilesinde ilk müslüman olanlardan-
dır. Resûl-i Ekrem tarafından Benî Hilâl b. Âmir'e İslâm davetçisi olarak gönderilen Ma'kıl Mekke'nin fethinde kabilesinin sancağını taşıdı; fetihten sonra bir müddet orada kaldı, ardından Medine'ye döndü. Kaynaklarda bir süre Küfe'de kaldığı,

Hz. Ömer döneminde tekrar Medine'ye gelip yerleştiği kaydedilmektedir. Emevîler devrinde Medine valisi tarafından Yezîd b. Muâviye'ye biat etmek üzere gönderilen heyette yer aldı. Emevî kumandanlarından Müslim b. Ukbe'ye kendilerine istemeyerek biat ettiklerini söyledi ve Yezîd'in başta içki olmak üzere bazı haramları işlediğini anlattı. Daha sonra Yezîd b. Muâviye'ye karşı muhalefetleri giderek büyüyen Medineliler, valiyi ve Yezîd'i görevden uzaklaştırma kararı alıp ensardan Abdullah b. Hanzale'ye biat ettiler. Fakat bu seçim ensara üstünlük sağladığı için huzursuzluğu yol açtı. Bunun üzerine Kureyş ve mevâlîsinin başına Abdullah b. Mu'tî, muhacirlerin başına Ma'kıl b. Sinân getirildi. Yezîd b. Muâviye ile Medineliler arasındaki anlaşmazlık Harre Savaşı'na sebep oldu. Medineliler'le Emevî kuvvetleri arasında Harretülvâkım'da cereyan eden savaşta Emevî kumandan Müslim b. Ukbe galip geldi ve ertesi gün Kubâ'da Medineliler'den biat aldı. Buna karşı çıkan bazı kişilerle birlikte Ma'kıl b. Sinân da öldürüldü. Ma'kıl'in Nevfel b. Mûsâ tarafından öldürüldüğü kaydedilir.

Cesaretiyle tanınan Ma'kıl b. Sinân Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmiş, kendisinden de Alkame b. Kays, Mesrûk b. Ecda', Esved b. Yezîd, Sâlim b. Abdullah, Hasan-ı Basrî gibi âlimler rivayette bulunmuştur. Ma'kıl'in rivayetleri Ebû Dâvûd, Tirmizî, İbn Mâce ve Nesâî'nin es-Sünen'lerinde yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, IV, 282-283; VI, 55; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 249; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), V, 230-231; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVIII, 273-274; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, II, 576-577; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 446; Mustafa Sabri Küçükaşçı, "Harre Savaşı", *DİA*, XVI, 245-246.

AHMET YÜCEL